

DA LI JE PRVI ČOVJEK BIO ŽIVOTINJA ILI UMNO BIĆE?

Dr. E. Dennert je nedavno objelodanio oveće uspjele djelo »Das geistige Erwachen des Urmenschen. Eine vergleichend-experimentelle Untersuchung der Entstehung der Technik u. Kunst« (Verlag für Urgeschichte, Weimar 1929). Kako nam sam naslov pokazuje, stvar je vrlo zanimiva. Odavna znanost hoće da riješi pitanje: Kakav je bio prvi čovjek? životinja ili umno biće? U tu su svrhu mnogi učenjaci istraživali gornju koru naše zemlje, ne bi li našli toli željene prelaze od životinje u današnjeg čovjeka. To im još nije pošlo za rukom. Deperet i mnogi drugi, koji traže samu čistu istinu, priznaju otvoreno: U zemlji nema takovih čovječjih ostataka, koji bi bili jamstvom te se je čovjek razvio od neumne životinje. Hauser je našao posebni skelet, koji je on nazvao »Homo mousteriensis Hauseri« (leži sada u muzeju u Berlinu) ali ni taj skelet ne pruža dokaza o životinjskom podrijetlu čovjeka. No ipak su nekoji istraživaoci na temelju lubanje ili komada njezinih ustvrdili, da je čovjek potekao od neumne životinje. Dapače je slikar Gabrijel Max tako daleko pošao, da je prikazao pračovjeka kao poluživotinju. To je krivo. Ta sam je Klaatsch, koji inače vjeruje, da je čovjek potekao od majmuna, ali nema dokaza, priznao, da je lubanja neandertalskog čovjeka jednaka lubanji nekih živućih Australaca. No i sve kada bi pračovjek imao lubanju ili tijelo jednako majmunu, to još nije dokaz, da je pračovjek bio bez uma. Kako? Ta uzmimo ratila tog pračovjeka, dapače iz srednjeg paleolitikuma (starije kameno doba) i njegovo plastičko i risačko znanje, pa ćemo se brzo uvjeriti, da je i pračovjek bio umno biće. Pračovjek, koji je takove tehničke i umjetničke produkte izveo, mora da je bio potpuno umno biće. Ta svako njegovo ratilo odgovara svojoj svrsi, a to nije nikada nijedna životinja napravila. Životinje znadu katkada neke postojeće stvari upotrebiti kao sredstvo prema svrsi, ali ne znaju izmisliti novo sredstvo prema nekoj određenoj svrsi. Samo čovjek znade iz grube materije napraviti n. pr. nož, sjekiru. Životinji f a l i d u h. To se još bolje i očividnije vidi kod stvaranja umjetnosti. U kasnijem paleolitikumu ima takovih stvari, da učenjaci s respektom moraju gledati na pračovjeka. Stoga su oni sada tog mnijenja, da čovjek paleolitikuma ne može biti životinja. Ipak nekoji učenjaci silimice hoće, da se pračovjek razvio od životinje, a u tu svrhu iznose njegov tobožnji početnički rad, s kojim je iz kremenja pravio svoja p r v a r a t i l a, pa njegove tobožnje životinjske čeljusti, koso čelo i jake nadočnice. Tako tvrde ti učenjaci, ali dokaza nemaju. Dennert je preuzeo, da pokaže, kako sve i kada bi istina i dokazana bila ta obilježja na čovjeku, još to ne bi značilo, da je pračovjek bio bez uma. Dennert je usporedio ratila pračovjeka i ona primitivnih naroda i današnje djece, da tako istraži duh pračovjeka. I što je našao? Dao je djeci između 3-18. godine, da naprave iste stvari ili ratila, koja je nekoć pračovjek izradio. Dao im je, da izvedu četiri stvari: 1. ka-

mena ratila, 2. ornamentalno iskićenje, 3. plastične prikazbe, 4. neke crteže. Dennert im je dapače dao, da plastično prikažu glavu čovjeka i konja, jer je to pračovjek tako uspjelo izveo. I Dennert nije to povjerio samo evropskoj djeci, nego preko misijonarâ i djeci primitivnih naroda: Indijanaca, crnaca, Papuas, kod Hindu i Kineza. Dakako evropskoj djeci nije se moglo dati kosti ili kremen, nego plastilin, papir i olovku, pa je to djeci bilo i lakše te bolje izvedu ta djela. I što je Dennert na koncu opazio? Djela, što ih je izveo pračovjek i nama su danas poznata, jednaka su bila kao ona, što je izvela mladež između 12. i 16. godine. Dakle tu ne može biti govora o poluzivotinjskom stanju pračovjeka. Haeckel je nekoć tvrdio, da svako živo biće danas prođe kroz one oblike, kroz koje su nekada njegovi pređi prošli u svom razvitku. To je njegov »biogenetski temeljni zakon«. No učenjaci općenito danas zabacuju taj zakon. Dennert ipak u tom zakonu nalazi nešto istinita, pa ovako to formulira: Razvitak pojedinog živućeg bića podaje nam opću sliku o razvitku pređa. I Dennert na temelju toga misli, da je pračovjek u svom djelovanju pokazao barem tolike umne sposobnosti, koje danas dječaci između 12. i 16. godina pokazuju. Dakle je pračovjek sličan zrelijoj mladeži.

Umjetnost nas još jače utvrđuje o tom mnijenju. Životinja ne poznaje prave umjetnosti. A pračovjek? To je svakome poznato, da je umjetnost pračovjeka razmjerno visoka. E. Grosse je tvrdio, da je umjetnost »funkcija socijalnog organizma«, a M. Hoernes ju je proglasio »biološkom funkcijom«. Oboje je neispravno, jer je umjetnost nemoguća bez smisla za oblike, kako je Verworn pametno istaknuo. Dijete tekar onda pokaže smisao, kad već posjeduje smisao za oblike, a taj smisao pokazuje i u igri. No sama igra nije još početak umjetnosti, kako je to htio Verworn, Schiller, Spencer, Groos, jer se i životinja igra, ali nema smisla za umjetnost i stoga ni ne tvori umjetnička djela. I pračovjek pokazuje smisao za oblike, pa taj smisao rado pokazuje u zlatnom rezu, što ga bira kod tvorenja svojih ratila i slika. Tako ratila iz najstarije kulturne dobi pokazuju, da 83% tih ratila odgovara ne samo svojoj svrsi nego da imaju i lijepe forme, dapače od njih je 17% izrađeno u zlatnom rezu. U daljnim kulturnim dobama taj je smisao sve to jači i bolji, pa je zlatni rez sve to češći.

Pračovjek pokazuje i u svojoj plastici, da je bio umno biće. Ta on odmah prikazuje čovjeka (ženu) u vrlo savršenoj obliku. I kako li on prikazuje razne životinje! Ljudi primitivnih naroda zaostaju sada u tome za pračovjekom i nijesu kadri da jednako iste stvari predoče i prikažu plastično, kako je to učinio pračovjek. Ako usporedimo djela, što ih je izvela mladež između 12. - 17. godine i ona, što ih je pračovjek izveo u doba n. pr. aurignacijsko, to moramo kazati, da su jednaka.

Ornamentika pokazuje isto. Pračovjek je pravio svoje nakite iz kosti, ali je ostavio trag svog umjetničkog smisla na ratilima. Pračovjek doduše voli geometrijske ornamente više

negoli figure. Ali to se vidi i kod djece. Djeca dakle kao i pračovjek imaju čuvstva za matematičku pravilnost. I u umnom shvaćanju može biti geometrijske ornamentike bez figuratne, ali ove zadnje nema bez prve. To je znak, da je geometrijska ornametrika prva u početku umjetnosti.

Dennert je dao, da djeca iz Njemačke i ona iz raznih primitivnih naroda naprave ove ili one crteže i u bojama da nešto naslikaju. I što je mogao ustvrditi? Da se pračovjek ni tu ne razlikuje od razvitka 15. godišnje djece.

Dennertovo je djelo zanimivo u svojim izvodima; očevidno će i ono mnogo tome doprinijeti, da već jednom svi ljudi priznaju, kako je čovjek duhom i svojim kosturom na zemlji svoj »pervenue«. 61 slika u djelu omogućuje i širim krugovima, da mogu to djelo čitati s razumijevanjem i bez »učene« dosade.

O NAŠOJ ZEMLJI

Nil svake godine tura svoju deltu za 4 m dalje u more; toliko pijeska i zemlje nanese. Mississippi svake godine na svom južnom rukavu isto učini do 103 m. Terek u Kaspijskom moru do 495 m. To nam pokazuje, kako se može da izmijeni kopno i more. Računa se, da se Skandinavija i Finska od ledene dobe u 10.000 godina podigle za 280 m iznad površine morske. Južna obala Italije upada u more od 17. vijeka do danas; Francuska gotovo isto. To opazamo i u nutarnjem kontinentu. Ta na vrhovima Alpa naći ćemo koralje. Znači, da je taj kraj bio pod morem, u kome su živjeli koralji. U okamenima vidimo, da su se i životinje i biljke često mijenjale na istom tlu. Sve je bilo u promjeni. I ta se zbiva i pred našim očima.

Pri svoj toj promjeni možemo li nešto sigurna znati o starosti naše zemlje i o njezinoj nutarnjosti?

Na ta nam dva pitanja odgovara I. Schmid u najnovijem Herderovu »Jahrbuch der angewandten Naturwissenschaften« 1927. str. 196 - 221. Evo u kratko o tom mali prikaz.

1. Koliko je godina našoj zemlji?

Od 510 milijuna četvornih kilometara naše zemlje samo je 149 mil. ckm kopna, t. j. oko 29% površine je zemlja i drugo 71% voda. Malo je doslije istraženo o nutarnjosti kopna; rudopi, kamolomi, grobovi, špilje, zdenci, prokopi, sve je to malo, da bismo mogli točno suditi o zemlji. Svi su ti prodori kao ubod igle u koru jabuke. Tlo mora još manje poznajemo. Kako ćemo dakle doznati, koliko je godina našoj zemlji? Tu se moramo pomoći neupravnim dokazima.

Tako se opazilo, da se elemenat helij raspada u atome niže atomske težine i napokon u olovo s karakterističkim brojem atoma (normalno olovo ima 207, 2, torij olovo 208, uran olovo 206).